

*Ackner Mihály, dr. Andrásy Ernő, dr. Bacon
József, Borbély Samu, Fetzner J. Ferenc, Gooss
Károly, Kimakowitz Móric, Koch Antal, Martian
Gyula, Mártonfi Lajos, Neigebaur J. F., Orosz
Endre, gróf Teleki Domokos dr., dr. Temesváry
János, Teutsch Gyula, Téglás Gábor és Téglás
István gyűjtő, mentő munkássága emlékére.*

A szerző

ELŐSZÓ

Erdély őskori repertórium első sorban olyan segédkönyv kíván lenni, mely nagyban megkönnyítheti az e tudományszakkal foglalkozók munkáját, és egyben meghatározó könyv lesz az érdeklődők kezében, akik, mint a közgyűjtemények külső barátai és munkatársai, a leletek megmentésének közérdekű munkájába belekapcsolódhatnak. — Bizonyos tekintetben tudományos végrendeletemnek is tekintem, amelyben felsorolom, hogy a földrajzi Erdély, valamint a vele északnyugaton és nyugaton szomszédos s a történelmi Magyarországtól Trianonban Romániához (s részben Szerbiához) csatolt területen milyen természetű őskori emlékek kerültek felszínre máig; — azok, amennyiben ingók, hol őriztetnek; — milyen tudományos következtetésekhez segítenek és mennyiben szabják meg a jövő kutatások irányát általában és a részletkérdések tekintetében is. — Amennyiben az emlékek számomra hozzáférhetők voltak, adom azok lehetséges, pontos meghatározását, irodalmát és javítom az irodalomba csúszott tévedéseket is. — Sok helyütt meg kellett elégednem azzal, hogy egyes telepek s más ingatlan emlékek (várak, földhányások stb.) korát újabb hitelesítő ásatásoknak kell megállapítaniok. — A dolgot megkönnyítik az irodalmi utalások és a sok ábra, amit adok.

Az aeneolithikumba sorolom azokat, az emlékeket, amelyek annak a hatalmas kulturális és ethnikus beáramlásnak a hagyatékai, mely É., Ény. és Ny. felől árasztja el Erdélyt (miképpen elárasztotta Galiciát, Bukovinát, Moldovát és Dél-Oroszországot is), magával hozza a barázdás tüzdélést, lencsés, vesszős, zsinegdísz stb.; amelyben sok finn-ugor elemet találunk s amelyet északnak, vagy északeurázsiaiának nevez az irodalom.

A magyar irodalomban bosszantóan elterjedt tokós véső helyett tokos, vagy tokos füles bronzbaltát mondok, mert ezek a szerszámok nem voltak vésők.

A horgas markolatú bronzsarlókat erdélyieknek nevezem, s erdélyieknek mondom azokat a tokos füles bronzbaltákat is, melyek, — a félholdas kávájúak mellett, — szintén Erdélyben születtek meg. Jellemzőjük a 4 háromszöges domborodás s u. annyi u. olyan mélyülés a felső részen.

Fő működési területem a földrajzi Erdély, de az ettől nyugatra, északnyugatra fekvő s fennebb említett szomszédos területekre is ki kellett terjeszkednem, mert sok olyan természetű leletünk van, amelyek révén Erdély ezekkel a területekkel kulturális kapcsolatokat tartott fenn.

Foglalkozom a határnevekkel is, mert ezek sok és hasznos útbaigazítást nyújtanak.

Több kiszáradt, vagy ma is meglevő halastó mellett őskori telep van. Ez arra indított, hogy felhívjam a figyelmet az elpusztult, de határnevekben még meglevő, egykori tavainkra, mert bizonyos vagyok a felől, hogy a tavakkal kapcsolatos határrészeknek egy bizonyos százaléka őskori telepek felfedezéséhez fog segíteni.

Helyet szorítottam a palaeontológiai adatoknak, s adom az egyes községek barlangjainak felsorolását is. Egyszer már szemrevételezni kell őket, s az őskori kutatásokra alkalmasakat fel kell tární.

Egy ilyen természetű repertórium sohasem lehet kész egész, repertóriumom tehát egyáltalán nem tarthat számot a teljességre. Úgy érzem azonban, hogy a célt nagyjából megközelítettem.

A lelőhelyek megjelölésében adom a magyarokon kívül a román — s ahol van — a német helységneveket is, kitérve azok változataira is.

A határnevek tekintetében irányelvem az volt, hogy azokat úgy szerepeltessem, ahogyan azok az illető község lakosainak nyelvében élnek, használatosak. Az ezzel az egyedül helyes elvvel szöges ellentétben áll, hogy pl. Szolnok-Doboka vm. monográfiája a *tó* jelzéseket *lac* néven adja az ottani románság egy részének a szájába, holott ismételtlen megejtett néprajzi gyűjtéseim alkalmával sokszor meggyőződtem arról, hogy ez a *täu*-szónak erőszakos módosítása. Meg kellett hagynom, mert így szerepel az irodalomban, de e helyütt utalnom kellett erre a ferdítésre.

Az, hogy a protohistorikus emlékeket is felöletem, úgy vélem, csak előnyére válik repertóriumomnak.

Az aránylag sok térkép maga helyett beszél.

Azok, akiknek ajánlottam ezt a munkámat, mind lelkes megmentői voltak az erdélyi őskori emlékeknek s részben ma is azok. Többek sírhantján ez az egyetlen zöldág.

Különös hálával kell megemlékezni *Marțian Gyula* munkásságáról, mely munkámat sok tekintetben megkönnyítette. Az irodalmi adatok egy részét, az azokra való utalást munkáiban készen kaptam.

Nem kisebb a hálám dr. *Andrássy Ernő* barátommal szemben sem, aki éveken át sietve sietett, hogy minden adatot, amihez hozzájuttott, tudomásomra hozzon, sőt gyakran, nem kímélve költséget és fáradságot, beküldte újabb leleteit, elkalauzolt azok lelőhelyéhez, s így sokban hozzásegített munkám teljességéhez.

Kedves munkatársaim, dr. *Mozsolics Amália* és dr. *Novák József* az ő szép lelkük minden ragaszkodásával jöttek segítségemre a nyomtatás alá rendezés és korrektúra nehéz munkájában.

Hűséges jó embereimnek e helyütt is hálás köszönetet mondok.

Azok, akiknek szántam ezt a munkát, fogadják szívesen, forgassák haszonnal és a köz érdekében járuljanak hozzá teljesebbé tételéhez. — 1931-ben befejeztem repertóriumomat. Ezután már életkörülményeimnél fogva csak kevés adattal egészíthettem ki azt.

A tudomány zászlóját kell meghajtanom az Erdélyi Tudományos Intézet előtt azért a megértő gesztusért, hogy a mai nehéz viszonyok mellett is módot talált arra, hogy repertóriumomat kiadja.

Kolozsvár, 1941. januárius hó.

Roska Márton